

MÓRICZ Péter

BATTHYÁNY LAJOS NÁDOR HALOTTI BESZÉDEINEK VAS MEGYEI VONATKOZÁSAI

BATTHYÁNY LAJOS NÁDOR HALÁLA ÉS TEMETÉSE

Valószínűleg kevesen tudnának választ adni megyénk lakói közül arra a kérdésre, hogy ki volt az a Magyarországon történelmét formáló Vas vármegyei főispán, aki Körmentet tartotta egyik otthonának, s évente több hetet töltött az általa építtetett – Vas megye ma is egyik legjelentősebb műemlékének számító – barokk kastélyában. Ennek a személynek az életét és tevékenységét országosan sem kutatták, annak ellenére, hogy Vas, Pest-Pilis-Solt vármegyék főispánja, Zala vármegye adminisztrátora, a Magyar Országos Levéltár fő megszervezője, a Magyar Királyi Udvari Kancellária elnöke, és Magyarország utolsó nemzeti nádora volt élete 69 éve folyamán. A befolyásos politikus nem más, mint gróf Batthyány Lajos (1696–1765), akinek temetésére 1766-ban két halotti beszédet is kinyomtattak (1. kép).¹ A két új forrás egyrészt remekül összefoglalja Batthyány Lajos sokrétű tevékenységét, másrészt új adatokkal szolgál életrajzához, Vas megyei működéséhez.

Batthyány Lajos 1765. október 26-án hunyt el rohonci várában. Haláláról eddig mindössze egy korabeli naplófeljegyzés volt ismert. Johann Josef Khevenhüller-Metsch császári főudvarmester feljegyzéséből csak arra derült fény, hogy a nádor kólikában halt meg rohonci birtokán (KHEVENHÜLLER-METSCH-SCHLITZER 1917. 149). A két halotti beszéd éppen halálával kapcsolatban hordozza a legtöbb új információt. A Galgóczy Ferenc által írt beszéd csak szűkszavúan említette a nádor halálát: „... az el-múlt Ezer hét száz hatvan ötödik Esztendőben, Mind Szent Havának 26-dik napján a' maga örökös Várában Rohonczon minden szükséges Szentségekkel élvén, 's el-készülvén bódogúl ki-múlt ez árnyék világból.” (GALGÓCZY 1766. 6). A Csódy Pál-féle beszéd már a betegség hosszáról és Batthyány többszöri gyónásáról



1. kép. Batthyány Lajos ábrázolása
Galgóczy Ferenc művében
Abb. 1. Darstellung des Lajos Batthyány
in dem Werk von Ferenc Galgóczy

és áldozásáról is tájékoztatott: „Bé menvén, mondám, Rohonci Várba az halál, Nagy Méltóságú Palatinus Urunkat negyed napi sulyos betegséggel kinezvén Fő Tisztségétül, minden roppant Épületeitül, Váraitul, Jóságítul, Kéncseitül, Méltóságos szerelmes Gróffnéátul Hitves Társátul, kedves Méltóságos Magzatitül, Udvari Szolgáitül meg fosztotta, ki üresétette, sőt életének – is

¹ Mindkét szerző műve fennmaradt az Országos Széchényi Könyvtárban, ill. Csódy Pál műve egy kolligátumban a Pannonthalmi Főapátsági Könyvtárban, a Galgóczy Ferenc által írt beszéd pedig az Egyetemi Könyvtárban is olvasható.



2. kép. Ferences templom, Németújvár (Güssing)
Abb. 2. Franziskanerkirche, Güssing

drága arany sinórát el mecsette. (...) Nagy Mester vala halála üdején, mert harmad Napig tartó Töredelmességével, és az alat két vagy három-izbéli Gyónásával, – s annyiszor á Kristus Testének magához vételével minket – is tanéta.” (Csödy 1766. 4).

Szintén Csödy munkájából tudtuk meg, hogy Batthyány Lajos halálos ágya mellől – Fülöp kivételével – hiányoztak gyermekei, valószínűleg a betegség gyors lefolyása miatt nem érkezhettek meg haldokló apjukhoz. A halotti beszéd először az elsőszülött fiút² említette: „Adam ubi es? Hol vagy Generalis, és Fő Ispány Gróff Battyáni Ádám Kedves első szülött Fiam! Be nehezen várlak már harmad naptul fogvást. Jöj fel sietséggel Kanisáru,³ áll beteg ágyom mellé, hallyad bucsuzásomat, tanullyad

utolsó intésemet, vegyed Atyai Áldásomat.” – búcsúzott fiától a nádor (Csödy 1766. 29–30). Csödy orációja szerint szintén nem tudott jelen lenni apja halálos ágyánál második fia, József:⁴ „Gróff Battyáni Jóseff Fiam! Kalocsai Anya- Szent Egyháznak Fő Papja Érseke, Magzatim között ékessen ragyagó drága Gyémántom! Kiben nékem mindenkor kedvem tölt, Nyilván nincs értésedre édes Atyádnak sulyos, és halálos Nyavalája? Be nagyon Kivánlak Látni mint régen Jákob maga Fiát Joseffet, annyiszor értekezem felőled, á hányszor nyilik ajtóm. Indully kérlek hamar utra, és szokott szapora gyorsasággal siess hozzám jőni, had szólhassak véled: Fel kenetett, fel szenteltt Kezeidet tedd édes öreg Atyád Fejére, add Fő Papi áldásodat, és Te is részesüly utolsó Atyai

2 A nádor elsőszülött fia, Batthyány III. Ádám Vencel (1722–1787) örökölte a hitbizományt, nagybátyja után pedig a hercegi címet. Apja révén a hivatali pályán, Batthyány Károly segítségével pedig a katonai ranglétrán jutott egyre feljebb. Ádámot leginkább a harcéri katonáskodás érdekelte, a hét éves háborúban egy magyar ezred tulajdonosa volt (ZIMÁNYI–BAKÁCS 1962. 7, HORVÁTH 2007.).

3 Batthyány Lajos 1760-ig tartotta saját kezében a kanisza uradalmat, ekkor Batthyány III. Ádám Vencelnek engedte át a kanisza és a homokkomáromi uradalmak haszonvételeit (KAPOSÍ 2006. 173).

4 Batthyány Lajos második fia – anyja biztatására – a papi pályát választotta. Batthyány József (1727–1799) 32 évesen erdélyi püspök, 1760-ban pedig már kalocsai érsek volt. Mária Terézia 1776. június 1-én a magyar egyház fejévé, esztergomi érsekké nevezte ki. Ezután Pozsonyban lakott, itt építtetett Hefele Menyhért terve alapján primási palotát. 1778-ban bíborossá nevezték ki, II. József egyházat sújtó intézkedései idején a pápa és az uralkodó között közvetített. Ő koronázta meg a nagybátyja által nevelt II. Lipótot, valamint I. Ferencet (NAGY 2007. 22–23).



3. kép. Batthyány Lajos és Kinsky Terézia koporsói a családi sírboltban
Abb. 3. Die Särge des Lajos Batthyány und der Theresia Kinsky in der Familiengruft

áldásomban. *Oh ha most láthatnálak beteg Ágyom mellett, talán fájdalmim Könnyebülnének.*” (Csödy 1766. 31). A nádor harmadik fia, Batthyány Tivadar (Tódor)⁵ szintén nem tartózkodott Rohoncon apja halálakor. Batthyány Lajos fiai közül egyedül Fülöp⁶ volt jelen. Csödy szerint Fülöp felesége, Perényi Borbála segédkezett apósa ápolásánál: *„Házosságomnak utolsó Rajzattya, Gyümölcsse Gróff Battyáni Fülöp Fiam! Testvéreid Közül egyedül magad vagy jelen Atyádnak halálán, el hiszem kívánád, ha most halálos Ágyom mellet minnyájan együtt volnátok; mert magad szivednek szomorúságát Gróff Battyáid, és Nénéd Közöt több részre osztatnád, az én fájdalmimat pedig á ti együtt lételeitek enyhétené, halálomat könnyebbé tenné. (...) Különes jó Erkölcökkel bővelkedő fel talált Társodat Groffnédat Prényi Borbályát, minden javaidnál, és Istentül vigasság gyanánt vegyed, á ki maga fedhetetlen Jóságát Két esztendőül*

fogva hozzád igaz hivségével, szeretetével, Napához édes Anyádhoz, Gróffnémhoz maga dicséretes alkalmaztatásával, szolgálatival, úgy én hozzám – is Ipához mindenkor, de kiváltképpen mostani betegségemben mellettem bánkodó szivel tett sok nyughatatlan fárodozásival ki nyilatkoztatta, – s bizonyította.” (Csödy 1766. 33).

Magyarország utolsó nemzeti nádorának temetésére 1766. február 21-én, Németújváron került sor. A családi sírbolt a Batthyány I. Ádám által a XVII. század közepén alapított németújvári ferences templom és kolostor alatt található (2. kép). A kolostori könyvtárból származó leírás szerint a halál után négy nappal, 1765. október 30-án a négy fia és a kolostor vezetője jelenlétében a németújvári kriptában ideiglenes sírboltba helyezték Batthyány holttestét (3. kép). A valódi, végleges temetés napját úgy határozták meg, hogy több hónap maradjon

⁵ Batthyány Tivadar a családi hagyományoktól eltérő érdeklődési körrel rendelkezett: a műszaki tudományok iránt vonzódott. Birtokain manufaktúrákat alapított, és a francia-magyar gazdasági kapcsolatok kiépítését szorgalmazta. Feltalálólként a lójárgánnyal hajtott lapátkerekes hajójára nyert szabadalmat. Rohoncon összegyűjtött, a korban egyedülálló műszaki könyvtára 1838-ban került az MTA tulajdonába (NAGY 2007. 24–25).

⁶ Batthyány Fülöp (1735–1795) – III. Ádámhoz hasonlóan – a katonai pályát választotta, s a tábornoki rangig jutott (ZIMÁNYI–BAKÁCS 1962. 7).



4. kép. Batthyány Lajos halotti címere.
Hadtörténeli Múzeum, ltsz.: 99.135.1./KE
Abb. 4. Todeswappen des Lajos Batthyány,
Militärhistorisches Museum, Fundnummer: 99.135.1./KE

Posztókkal bé vontt szegleti, ezt hirdetik á gyász színbe öltözött Oltárok, és azokra függesztett Czimerek.” (Csödy 1766. 5). Nem vették tehát figyelembe a nádor végrendeleti kérését, miszerint holttestét minden pompa és ünnep nélkül helyezték el a németújvári családi kriptában utódai jelenlétében.⁷ A halotti beszéd szövegében említett négy oszlopos halottas épület a castrum doloris elnevezésű, főúri temetésekben használt építmény volt, mely a szertartás idején a koporsóba tett holttestet magába fogadta. Csödy utalt a nádor halotti címereire, melyek közül egy maradt fenn a Hadtörténeli Múzeumban. A 60x45 cm nagyságú papírra a művész a grófi Batthyány címet festette, kiegészítve az Aranygyapjas Rend és a Szent István Rend ábrázolásaival, mindezek alatt pedig a nádor elhalálzásának helye és ideje olvasható. (BAJÁK 2006. 245–248) (4. kép).

BATTHYÁNY LAJOS NÁDOR HALOTTI BESZÉDEI

Csődy Pál⁸ halotti beszéde a németújvári temetésén, 1766. február 21-én hangzott el a ferencesek templomában, Galgóczy Ferenc⁹ művét pedig 1766. március 10-én a pozsonyi káptalan templomában hallgathatták meg a jelenlévők.

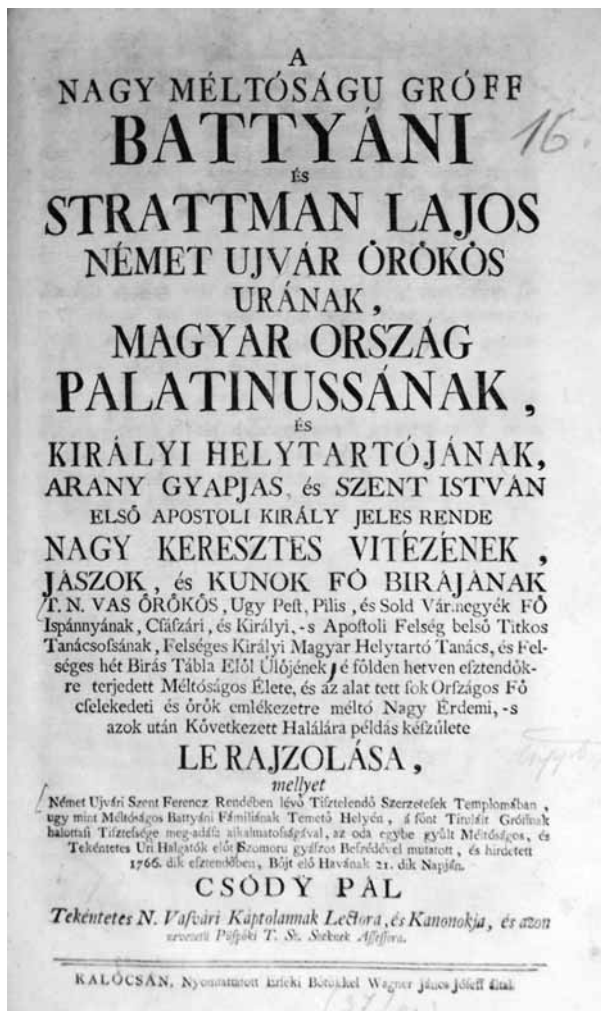
Míg a halotti prédikáció a gyülekezet valamennyi tagját megillette, halotti orációt, azaz világi szónoklatot csak az előkelők temetésén volt szokás tartani. Általában egy család reprezentációjában fontos szerepet játszó társadalmi eseményen hangzott el. A halotti orátor mozgásteret többnyire igen szűk volt. A búcsúztatott személy családja az oráció tartalmát szoros befolyás alatt

az előkészületekre; Batthyány esetében ez 3,5 hónapot jelentett. A temetésről szintén csak a Csödy-féle halotti beszéd tudósít: „Ezt á bánatos nagy kárt jelenti á mái szomorú gyászos Pompa, ezt hérdeti itt á Templomban fel állított magas négy Oszlopu halottas Épület, ezt jelentik annak czirádás körületén álló, és siró Aszszonyoknak Képei: ezt jelenti ezen halottas Épületnek közepére helyeztetett, és számos égő Gyertyákkal Környül vett ormos Koporsó, ezt mutattyák nekünk á Templomnak fekete

⁷ Magyar Országos Levéltár P1317 Batthyány I. Lajos nádor iratai 34. cs. Lajos nádor személyi iratai 1712–1767. 547. f.

⁸ A két szerző közül Csödy Pál (1717–1794) állt közelebb a Batthyány-családhoz. Teológiai tanulmányait Győrben végezte, majd Dozmaton lett plébános. 1755–1757 között állt a Batthyány-uradalmak magyarországi központjának számító Körmen plébániájának élén. 1757-től Szombathelyen mint plébános, majd kerületi esperes működött, a halotti beszéd írásának időpontjában pedig már kanonoki pozíciót töltött be. A székeskáptalan sorban második nagyrépostja lett, 1779-ben pedig Szily János szombathelyi püspök apáttá nevezte ki. A Batthyány József által készített egyházlátogatási jegyzőkönyv a következőképpen emlékezik meg róla: „Az élet minden területén feddhetetlenség jellemzi, és nemcsak az egyházi tudományt műveli, hanem a vármegyénél is nagy méltóságot visel.” Nyomatásban megjelent munkáinak nagy része prédikáció, de két halotti beszédet is kiadott: Batthyány Lajosé mellett Széchenyi Zsigmondét. Csödy Pál a barokk egyházi szónoklat jeles művelője volt. Ma is élvezhető remek stílusa, a mondanivalóját színessé tevő hasonlati, fellelkesítő, lendületes mondat-szövege (BUNDICS–ZÜGN–PATÁKY–SZÁNTÓNÉ 1993. 23–24).

⁹ A pozsonyi halotti beszéd szerzője, Galgóczy Ferenc (1719–1798) Bécsben és Rómában tanulta a teológiát. 1752-től Pápa város plébánosa, a halotti beszéd írása idején pozsonyi, 1776-tól pedig esztergomi kanonok, és egyúttal a bécsi Pázmáneum igazgatója volt. A Batthyány Lajos nádor temetésére írt orációja mellett még két halotti beszéde került nyomtatásra, melyek I. Ferenc német-római császár és Gusztini János nyitrai püspök temetésére készültek (KOLLÁNYI 1900. 377–378).



5. kép. Csödy Pál művének címlapja
Abb. 5. Titelblatt des Werkes von Pál Csödy

Csődy Pálé inkább klasszikus felépítésű, míg Galgóczy Ferenc műve több szerkezeti elemet nélkülöz. Csödynek könnyebb dolga lehetett a beszéd összeállításakor, hiszen közelről ismerte az elhunyt nádort.

A két halotti beszéd szerkezete:

Galgóczy Ferenc: A MÉLTÓSÁGOS GRÓFF BATHIANI LAJOS NÉMET-ÚJVÁR ÖRÖKÖS URÁNAK (...) NAGY ÉRDEMEI 'S ELSŐ IFFIÚSÁGTÓL FOGVÁST, UTOLSÓ IDEJIG VALÓ TÖKÉLLETES ERKÖLTSEI, 'S DITSÉRETES TSELEKEDETEI

1. Tanítás: jó öregség, teljes élet
2. Laudatio
 - 2.1 Batthyány fiatalkora
 - 2.1.1 Neveltetése
 - 2.1.2 Katona ősei
 - 2.1.3 Kancelláriai karrierjének kezdetei
 - 2.2 Batthyány kancellárságának ideje
 - 2.2.1 Kinevezése kancellárrá
 - 2.2.2 Hármasszolgálat
 - 2.2.2.1 Szolgálat Istennek
 - 2.2.2.2 Szolgálat a királynak
 - 2.2.2.3 Szolgálat a hazájának
 - 2.3 Batthyány öregkora
 - 2.3.1 Visszavonulása
 - 2.3.2 Templomépítései
 - 2.3.3 Hármasszolgálat
 - 2.3.3.1 Szolgálat Istennek
 - 2.3.3.2 Szolgálat Mária Teréziának
 - 2.3.3.3 Szolgálat a hazájának
3. Búcsúzás
 - 3.1 II. Józseftől
 - 3.2 Mária Teréziától
 - 3.3 A hazájától
 - 3.4 A Helytartótanáctól és a Hétszemélyes táblától
 - 3.5 Vas vármegyétől
 - 3.6 A Jászságtól és Kunságtól
 - 3.7 Öccsétől, Batthyány Károlytól
 - 3.8 Feleségétől, Kinsky Teréziától
 - 3.9 Fiától, Batthyány III. Ádámtól
 - 3.10 Fiától, Batthyány Józseftől
 - 3.11 Gyerekeitől, Batthyány Tódortól, Fülöptől, Antóniától
 - 3.12 Menyeitől

igyekezett tartani. Gyakran a már elkészített beszéd megtartása is a rokonok előzetes döntésétől, tetszésétől függött, kinyomtatásuk pedig a család költségén történt (KECSKEMÉTI 1998. 162–163). Csödy művét Kalocsán, Galgóczyét Pozsonyban nyomtatták ki. (5-6. kép) Előbbire magyarázatot, hogy a nádor másodszülött fia, Batthyány József ekkor a kalocsai érseki pozíciót töltötte be.

A halotti oráció két fő része a tanítás és a laudatio, azaz a halott dicsérete. A laudatióban nem csak az elhunyt személyét, hanem a teljes családját is bemutatja a szónok, még hozzá a valóságosnál kedvezőbb színben. Szorosan kapcsolódott a laudatiohoz a lamentatio, azaz a halál fölötti panasz, illetve a consolatio, vagyis a hozzátartozók és a gyászoló gyülekezet vigasztalása. Sok prédikációban megtalálható szerkezeti egység még a búcsúztatás, mely során a halott – egyes szám első személyben megszólaltatva – egyenként elbúcsúzik a gyászolóktól, rokonaitól, uralkodójától és a hazájától (KECSKEMÉTI 1988. 18–24). A Batthyány Lajost búcsúztató két halotti beszéd közül



Csödy Pál: A NAGY MÉLTÓSÁGU GRÓFF BATTYÁNI ÉS STRATTMAN LAJOS NÉMET UJVÁR ÖRÖKÖS URÁNAK (...) É FÖLDEN HETVEN ESZTENDŐKRE TERJEDT MÉLTÓSÁGOS ÉLETE, ÉS AZ ALAT TETT SOK ORSZÁGOS FŐ CSELEKEDETI ÉS ÖRÖK EMLÉKEZETRE MÉLTÓ NAGY ÉRDEMI, -S AZOK UTÁN KÖVETKEZETT HALÁLÁRA PÉLDÁS KÉSZÜLETE LE RAJZOLÁSA

1. Tanítás

2. Lamentatio

3. Laudatio

3.1 Batthyány őseiről

3.2 Batthyány életéről

3.2.1 Katonai karrierjéről

3.2.2 Hivatali karrierjéről

3.2.3 Az ország négy oszlopáról

3.2.3.1 Isten szolgálatáról

3.2.3.2 Az igazság szolgálatáról

3.2.3.3 Pénzügyi és hadi szolgálatáról

3.2.4 Batthyány személyiségéről

4. Búcsúzás

4.1 Mária Teréziától és II. Józseftől

6. kép. Galgóczy Ferenc művének címlapja

Abb. 6. Titelblatt des Werkes von Ferenc Galgóczy

4.2 Feleségétől, Kinsky Teréziától

4.3 Öccsétől, Batthyány Károlytól

4.4 Fiától, Batthyány III. Ádámtól

4.5 Fiától, Batthyány Józseftől

4.6 Fiától, Batthyány Tódortól

4.7 Fiától, Fülöptől

4.8 A Kancelláriától, a Helytartótanáctól és a Hétszemélyes táblától

4.9 Vas és Pest-Pilis-Solt vármegyéktől

4.10 A hazájától

5. Consolatio

Mint a fent vázolt szerkezetből is kitűnik, a Galgóczy-féle beszéd nagy része laudatio-ból, vagyis Batthyány Lajos dicsőséges cselekedeteinek leírásából áll, s mindössze a 48 oldalas mű első 5 oldalát szentelte a szerző a tanításnak. A tanító rész mottója: „*Meg-hala jó vénségbe, és tellyes napokkal.*” Ebben Ábrahámhoz hasonlította az elhunytat a szerző: „*Ábrahám szép és nagy időt érven tellyes volt érdemekkel, 's minden féle jó erköltsökkel.*” (Galgóczy 1766. 3–6). Ugyanez a hasonlat feltűnt Csödy beszédében is: „*Helyessen alkalmaztathatom és itt Nagy Méltóságu Palatinus Urunk halottasi Dicsérete, á mit öreg Abraham Pátriárkának haláláról olvasok: Meg holt jó vénségben, és tellyes Napokkal. Nagy Méltóságu Gróff Battányi Lajos Palatinus Urunk szép üdőt ért, mert hetven esztendőt által élt. Jó öregség, jó Vénség vala, mert az Ő életének Napjai tellyesek valának, meg töltette azokat külömb külömb féle Érdeminek sokaságával.*” (Csödy 1766. 20–21).

Csödy művében jelentős szerepet kapott a lamentatio, a halál feletti panasz. „*Az el multt 1765. dik esztendőben édes Magyar Hazánk (...) három hathatós támodékját, márvány Kő erősségű Oszlopot el veszette. (...) Meg nem elégedett mondám á ragadozó halál azon temérdek sok prédákkal, mellyekkel á Háboruság idején töltezett, hanem tavali eztendőben á békességnek csendes napjaiban, Országunk Primássát, Magyar Anya-Szent-Egyháznak első Fő Papját, Szentséges Romai Birodalomnak Herczegét, Nagy Méltóságu Groff Barkoczi Ferenczet nyakon ragatta, ágyba döntötte, és meg fojtotta. Az után Felsőes Bécsi udvar körül kezde leleselkedni, (...) á hol á Királyi örvendetes multságok közöt Felsőes Romai első Ferencz Császárt, Országunk hathatós, és hasznos Corregensét, mérges nyilaival által lövöldözte. Ez sem vala elég, hanem á harmadik Fő Előjárónk Nagy Méltóságu Gróff Battányi, és Strattman*

Lajos ő Excellentiája Országunk Palatinussa, és Királyi Hely-Tartója ellen-is mind addig igazgatta, s- köszörülte kaszóját, méglen ugyan az el mult 1765. dik esztendőben Mind-Szent Havának 26. dik napján, életének Hetvenedik Esztendejében az élők közül ki nem vágta.” (Csödy 1766. 2-3). Általában a katolikus gyászbeszéd tanító része többnyire a halállal kapcsolatos közhelyszerű igazságok ismételtetésére szorítkozik. Csödynél is megtalálhatóak a „Porbúl lett, és porrá léssen”, illetve a „Mivel nem tudhatod hol vár téged a halál, te arra minden helyen várakozzál” idézetek, azonban a Batthyány címer két állatával szép képeket is alkotott. Az 1500-ban elnyert családi címer: kék pajzsban lenn természetes színű sziklaüregéből sörényes oroslán fél testével kiemelkedik, szájában egyenes kardot tartva. A szikla tetején fészkből kiemelkedő, szétterjesztett szárnyú pelikán látható, amint vérevel táplálja három fiát. Csödy a címerállatokat használta a gyász érzetének fokozására: „Hol vagy Méltóságos Battyáni Fámiliának Pelikán madara? Emelkedgyél fel mágas kősziklákra rakott Fészkedbűl, és csirkéiddel együtt sebes röpüléssel jöj ezen Templomba, áll Méltóságos Kegyelmes Uradnak Koporsója mellé, erszd le földig szárnyaidat, haicsd le fejedet, ujra szagasd melledet hegyes óroddal Kegyelmes Uradnak halálán való bánkódásodbul, és minden Magyar sziveket indics keserűségre. Hol vagy te is ugyan Battyáni Fámiliának Oroszlánnya? Jöj elő, vedd ki szádbul keresztül álló éles kardodat, és azzal metélvén melledet, sebesétvén szivedet ama Mátyás Magyar Királynak Oroszlányi módgyára, kik Bonfinius bizonyítása szerint Urok halála napján bánatos ordétásokkal magoknak halált szereztek. Ezeknek módgyára mondám te – is ordécs ma, és ordétásodnak szomorú harsogásával tölcsd bé egész Magyar Hazát.” (Csödy 1766. 5).

Csődy művét consolatio-val zárja, vagyis a gyászoló gyülekezet vigasztalásával. A búcsúzás rész végén, Batthyány maga végzi el a feladatot. Csödy megfordítja a helyzetet: az elhunyt szánakozik a gyászoló jóvendőbeli halálán: „Szomorkodtok látom Palatinustoknak halálán, mellynek árnyékában most mégyen, én pedig ő ti Halálatokon bánkódom, mely nem sok üdő mulva fog Következni. (...) szomorú Szivel, könnyező szemekkel nézek reátok meg gondolván hogy száz esztendő mulva talán egy sem fog Közületek élni, hanem minnyájan velem együtt porrá, hamuvá lesztek.” (Csödy 1766. 36).

Természetesen Batthyány Lajos e két halotti beszédét is forráskritikával kell kezelnünk, hiszen az orációnak a

halott magasztalása a legfontosabb feladata. Jó példa a szerzők elfogultságára, ahogy Mária Terézia és Batthyány Lajos viszonyát ábrázolták műveikben. A szédületes hivatali karriert befutó Batthyány az 1764-1765-ös országgyűlésig a királynő egyik leghűségesebb emberének számított. Különösen Galgóczy hangsúlyozta a kancellár, majd nádor uralkodónője iránti hűségét: „Mostanság szeretsésen Országló Felséges Aszszonyunkhoz Maria Theresiához hasonló hűvségit bizonyította. Az ő gyors munkalkodásában nem hogy alább hagyott volna, hanem inkább a’ dolgoknak szaporodásával szorgalmatosságát ő is duplázza.” (GALGÓCZY 1766. 17). Szintén Galgóczy említi Batthyány Lajos fontos szerepét az 1741. évi országgyűlésen lezajlott „vitam et sanguinem” jelenet megszervezésében, amelynek során a magyar nemesség életét és vérét ajánlotta Mária Teréziának, kinek birodalmát több ország hadserege támadta meg trónraerülése után: „Hogy az Ország Gyűlésinek ideje, melly ezer hét száz negyven egyedik esztendőben tartattatott, el-érkezett volna; O melly fáradhatatlanul iparkodott azon Gróff Lajos Cancellarius, hogy ki ki minden készséget mutasson az ő fejedelmihez. Minek utána mostanság ditsőségessen Országló Felséges Aszszonyunk, és Királynénk az ő kegyelmes írását Cancelláriussának kezében adta volna a’ végre, hogy azt az egész Ország előtt el-olvassá; azt ő el-olvasta, ’s egyszersmind megmagyaráztam hogy minénű hajlandósággal, kegyelemmel, ’s Annyai szeretettel viseltetik ő Felsége Édes Hazánkhoz, ’s egész Nemzetünkhöz: hogy azért viszonta Nemzetünk – is ő Felségéhez hűvségét, készségét, és hajlandóságát mutassa meg; ezt vólta képen javasolta, erre az Országot tökéletesen ösztönözte vala. Vólt-is haszna iparkodásának; mert ugyan-is annyira meg-indította szivét Nemzetünknek, hogy életét, és vérét ő Felségének azonnal fel-ajánlaná.” (GALGÓCZY 1766. 18). Az első lelkesedésben 100 000 főnyi katonaságot ajánlottak fel a rendek. A magyar politikai elit, amelyik csak még néhány évtizede több ízben is felkelt a király ellen, most nem fordult szembe az uralkodóval, hanem mellette foglalt állást (NIEDERHAUSER 2004. 18-19). Batthyány Lajos a hétéves háborúban is királynője mellett állt, szorgalmazta önkéntes katonaság kiállítását, számukra ellátás felajánlását. „Feles számú gyalog katonát állított. Ő elő a’ maga költségével ’s ő Felségének segítségére fel-küldette. Ösztönözte azomban a’ többi urakat, és Méltóságokat, hogy ők-is hasonlót tselekedgyenek.” (GALGÓCZY 1766. 31). Mária Terézia elismerte Batthyány

hűségét, és az Aranygyapjas Rendet, majd a Szent István Rendet adományozta neki. A királynő és a nádor kapcsolata az 1764–1765-ös országgyűlésen fordult rosszabbra, ahol az úrbérrendezést és az insurrectio reformját nem sikerült elfogadtatni a rendekkel. Életének utolsó évében a királynővel való megromlott viszonyát jelzi Mária Terézia egyik levele: *„Ezeknek a nemeseknek a kegyetlenkedései a végsőkig vitték a szegény embereket, hinnéd-e, hogy az elhunyt nádor [Batthyány Lajos] meg az Esterházyak voltak a legrosszabbfajta elnyomók! Az ember beleborzong!”* (NIEDERHAUSER 2004. 58). Természetesen ez a fordulat a halotti beszédekbe nem kerülhetett. Csódy művének zárásaként példaképpül állította hallgatói elé Batthyány Lajost: *„A régi érdemes Eleinknek Képei azért szoktak az Épületeknek lácsatósabb részeire tétetni életek rövid le írásával együtt, hogy azoknak Virtusit, dicsőséges cselekedeteiket ne csak olvassák az utánnak élők, hanem, kövessék – is. Noszsa azért írjuk, rajzolyuk, - s ábrázollyuk le Lajos Virtusinak, Erdeminek képét, - s - emellyük fel Hazánkban, hogy látván minden igaz szívű Magyarok Kövessék Példáit.”* (Csódy 1766. 39–40).

BATTHYÁNY LAJOS NÁDOR HALOTTI BESZÉDEINEK VAS MEGYEI VONATKOZÁSAI

A halotti beszédek több helyen említettek Vas megyei településeket, különösen a birtokigazgatási központ, Kőrmend szerepelt gyakran bennük. Az orációkban a szerzők hivatkoztak a kőrmendi kastélyra, kastélykápolnára, a kőrmendi, nádaljai, harasztifalui, németújvári, szenteleki templomokra, a kemenesaljai templomfoglalásokra, a kőrmendi ispotályra. A két szerző többször is utalást tett Batthyány Lajos Vas vármegyei főispánására. Meglepő módon a Vas vármegyében élő Csódy beszéde tartalmazott kevesebb Vas vármegyei vonatkozást. Érthető viszont, hogy a beszédekben jóval ritkábban szerepelt Pest-Pilis-Solt vármegye: egyrészt itt csak 14 évig volt főispán Batthyány, másrészt e vármegyében nem voltak birtokai.

A Rákóczi-szabadságharc után a Batthyány uradalmak központjává tett Kőrmendet az ország egyik leggazdagabb arisztokrata családjához méltóan kellett kiépíteni. A legnagyobb beruházást a vár barokk kastéllyá való

7. kép. A kőrmendi Batthyány kastély épületei
Abb. 7. Das Gebäude des Batthyány Schlosses in Kőrmend



8. kép. A körmendi Batthyány kastély kápolnája
Abb. 8. Die Kapelle des Batthyány Schlosses in Körmend

átépítése jelentette. Az első építkezés a szatmári béke évében kezdődött. Eredményét nem ismerjük, mindenesetre Batthyány Lajos felesége, Kinsky Terézia 1718 után a nyarakat a kastélyban töltötte, s innen írta francia nyelvű leveleit a hivatali karrierje elején álló férjének Bécsbe. Az igazán nagyszabású átépítés 1730-ban vette kezdetét, Donato Felice de Allio tervei alapján. A főépület zárt négyszög alaprajza megmaradt, viszont a déli szárnyon kialakításra került a középizalit, reprezentatív homlokzattal, főkapuval, díszlépcsőházzal és a díszteremmel. Az 1730–1745 között zajló építkezések során a főépület déli udvara köré hat, szimmetrikus elhelyezésű melléképületet emeltek, az északi kapu két oldalán pedig egy narancs- és egy kávéház kialakítására került sor (7. kép). A kastélytól keletre hoztak létre az akkori város méretével megegyező franciaparkot, amelynek növényutánpótlásáról a két északi épület gondoskodott. (KOPPÁNY 1986. 49–50). A Galgóczy-féle halotti beszéd is megemlíti az új kastélyt: *„Tündöklék most igazán Nemes Vas Vármegyében a’ Körmöndi Vár: a’ melly ő általa olly mesterségessen vagon fel-építve, olly helyessen el-rendelve, olly gazdagon fel-ékesítve; hogy annak vizsgálása mindeniket álmétkodásra viszi, s más akár melly külső Országbeli épületekkel is ujjat vonhat.”* (GALGÓCZY 1766. 33). A Körmend mai képét is meghatározó kastély már nem a védelemnek, hanem Batthyány Lajos kancellár reprezentációs igényeinek szolgálatában állt, s az építkezések befejezése után – bár fő lakhelye Rohonc maradt – évi 3-4 hónapban is megfordult itt. A II. világháborút követő pusztítások miatt a kastély eredeti berendezései és felszerelései közül mindössze a Mária Teréziát ábrázoló festmény, illetve a főépület padlásán található, Batthyány Lajos nevét viselő harang maradt meg eredeti helyén (MÓRICZ 2006. 152–153).

A vár kastéllá való átépítésének idejében az északnyugati bástyában kápolnát alakított ki Batthyány Lajos (8. kép). A források tanúsága szerint 1732-ben már a kőművesmunkákkal nagyjából végeztek és a kápolna belső részletein dolgoztak. Az építkezést 1739–1742 között fejezték be. A kápolna márvány oltárának és környezete stukkódíszzeinek elkészítésén a bécsi Gabriel Mathias Steinböck kőfaragó – árajánlatainak időpontját is figyelembe véve – az 1740. évet követően munkálkodott. Néhány évvel később a kápolna teljesen elkészült, hiszen 1745-ben már Adam Tassner körmendi gondnoknak



megőrzésre átadott szakrális tárgyainak leltáráról is értesülünk. A barokk kápolnát a Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére szentelték fel (MÓRICZ–NAGY 2003. 40). Csödy említette az itt zajló egyházi szertartásokat: *„Istennek Anyja Maria, Kinek Tiszteletére Körmendi, és Rohonci Váraidnak Kápolnáiban minden szombaton buzgó Ajtatosságot, Litániák zengedező éneklése, szentséges Rosárium, és más szép Imádságok mondása közöt tartattál.”* (Csödy 1766. 37). A vasárnapi szentmisét azonban Batthyány már a város templomában hallgatta: *„Ünneplő Napok alkalmosságával bé csukva tartván Várbéli szabad Kapolnáit, Káplányával, és egész Udvarához Tartozandókkal együtt a Kristus Fárabéli Nyája Közé az Anya Templomba Szent Mise, és Predikációk hallására szokott járni, nem más végre, hanem, hogy maga, Várbéli Tisztei, és más alatta – Valóinak ajtatos jelen létével az Országos első Támodékat az Isteni Tiszteletet a Népbén épen tart-hassa, – s erőséthesse.”* (Csödy 1766. 17).

Körmend első barokk stílusban felépített épülete a plébániatemplom volt, a késő gótikus stílusú épületet

1730–1731-ben építették át Batthyány Lajos megbízásából (9. kép). A Galgóczy-féle halotti beszéd is megemlíti: „Melly szép, és nevezetes Isteni, és Világi épületekkel ékesítette fel a’ Dunán túlsói Tartományt, ha én azokat elő nem hoznám is, magok magokról elegendő bizonyosságot tennének. Fényeskedik Körmöndön a’ Parochialis templom, mellyet ő az előbbeni régiségéből új formába öntött és fundamentomából épített, szép magas toronnyal fel-ékesített.” (GALGÓCZY 1766. 24) A Zinzendorf bécsi bíboros által felszentelt főoltárán elhelyezésre került a kegyúri pár közös Batthyány-Kinsky címere is (10. kép). Csödy is utalt az új oltárookra: „Azt pedig ki győzné elől számlálni? hány rozzant Templomokat, Plébánia Házokat helyre igaztásokban, – s építésekben segétt Fával, kővel, Téglával, Mészszel, és pénzsel – is? hányat ékesített Oltárokkal, Predikáló Székekkel? hányak ajándékozot Monstráncziákat, Kelheket, és Isteni Szolgálatra való Papi Szent Öltözeteket?” (Csödy 1766. 22). Batthyány Lajos a körmendi templom átépítése mellett Vas vármegyei uradalmainak falvaiban új templomokat emeltetett, melyeket Galgóczy hozott szóba orációjában: „Örömmel mutogattyák Horváthnádallya, és Harasztfalu névű helységek az ő Templomaikat, mellyekben hogy minden nap az Úr Istennek szolgálhassanak nagy lelki vigasztalásokra építette nekik. Hála-adó szível hirdetik a Németh-Ujvári Szent Ferencz Szerzetes Fiai az ő buzgóságát, mellyel Templomokat a veszedelemtől, s öszve dűléstől mególtalmazta, megerősítette, s meg is ujitotta. Nagy Lelki örömmel ditsekszenek a Szenttelekiek az ő templomokkal, a kiknek hogy bővebb alkalmatosságok legyen mind az Istent imádni, mind az ő Szent Igejét halgatni, ékes szép Templommal ajándékozta-meg őket.” (GALGÓCZY 1766. 24).

Azonban nemcsak templomépítésekkel szolgálta egyházát, hanem azzal is, hogy a kemenesaljai evangélikusoktól elvett templomokat a katolikusoknak adta: „... Tekéntetes Nemes Vas Vármegyének egyik része, mellyet Kemenesallai Processusnak nevezünk. Ennek sok helyeit, és Templomait, úgymint Miskeit, Mihályfait, Ságít, Nadasit,¹⁰ s a többieket, az előbbenni boldogtalan időkben el-foglalta az új tanítás, és vidéki vallás: következő képpen az Istennek igaz szívből származott tisztelete, s az ő Szent Igéinek igazán való hirdetése, számkivetésbe voltak azon helységekbe. Gróff



9. kép. A körmendi Szent Erzsébet templom főoltára
Bild 9. Der Hauptaltar der Sankt Elisabeth Kirche in Körönd

Bathiani Lajos Apostoli buzgóságának köszönhetjük, hogy az elől számlált helységek, és Templomok az ő hajdani boldogságokra vissza jutottak. Meg-mutatván ő azt a Királyi Felség előtt, hogy eleitől fogvást azokban a Templomokban, a régi Hit, mellyet tudnia-illik az Apostolok hirdettek, tanított s ugyan olyanoktól-is épültek-fel, kik abban a Hitben voltak: úgy nyújtotta alázatos könyörgésit Felséges Urához, Királyához, hogy a Templomok azoknak adattassanak vissza, kik annak előtte-is birtokába voltak; és így a vidéki vallás onnand kitakarodgyon.” (GALGÓCZY 1766. 15–16).

10 A felsorolt települések (ma: Vásárosmiske, Kemenesmihályfa, Alsóság, Nadasd) templomait megyei karhatalom foglalta el az evangélikusoktól 1732 augusztusában (PAYR 1924. 273, 331, 335–336, 342).

Körmend főtéren, annak északnyugati sarkán hozta létre Batthyány Lajos 1727-ben Körmend első ispotályát, a XIX. századi járási kórház elődjét. A Mikes Kelemen utca és a főtér sarkán működő intézmény élén egy sebész állt, akit a város és az uradalom fizetett (KAPRONCZAY-REMETEI FILEP 1983. 39). A körmendi és a rohongi ispotály Galgóczy beszédében a Batthyány Lajos által Istennek tett szolgálatokról szóló részben bukkan fel: *„O hány ügye fogyott nyomorúlt szegény koldúst táplált, ruházott, ápolgatott a’ mi Palatinusunk! És hogy állandóképpen jót tehessen a’ szegényekkel, ’s ezek által az Istenel, ime ’a maga örökös jószágiban Körmöndön, Rohontzon, Kanisán, ’s más helységekben Ispitálokat fundált, és épített: hogy azokban nem csak lakó helyek legyenek olyanoknak, kik elnyomorodtak ’s végső szegénységre jutottak, hanem egyszer’s mind tartások, és ruházatok rendeltessék.”* (GALGÓCZY 1766. 29–30).

A Vas vármegyei főispánság mindkét halotti beszédben több alkalommal felbukkan. Batthyány Lajos 1727 és 1762 között töltötte be a Vas vármegyei főispáni pozíciót, bár örökös Vas vármegyei főispánná már 1716-ben kinevezte III. Károly. Az aktust Galgóczy is említette művében: *„Ez indította-meg a’ Császárt, és Királyt, hogy Lajosnak sok rendbéli hűvséges szolgálattját, s’ az ő hivatallában tett érdemeit a’ Tekéntetes Nemes Vas Vármegyének örökös Fő-Ispányságával meg-juttalmazná: úgy hogy még a’ Maradéki – is éreznék hasznát az ő Édes Attyok érdemeinek, ’s általa a’ Királyi kegyelem reájok – is el – terjedgyen.”* (GALGÓCZY 1766. 16–17). Főispáni tevékenységére azonban csak egyetlen eseményt hoztak fel a halotti beszédek, mégpedig az oszt-rák örökösödési háború insurrectio-jával kapcsolatban. Ekkor Batthyány Lajos fiát, Ádámot állította a vasi nemesi felkelők élére: *„Ez a példa indította-meg leg jobban*

10. kép. A főoltár Batthyány-Kinsky címere
Abb. 10. Das Batthyány-Kinsky Wappen des Hauptaltars



Tekéntetes Nemes Vas Vármegyét, 's az oda való Nemességet, mert ugyan-is azt álitotta ki ki magában: ha az ő Méltóságos Örökös Fő-Ispánnok nem kéméli első szülött kedves Fiát az ellenségre botsátani, mért kellene őnékik magokat kémélleni? ugyan azért nyakra főre siettek Gróff Ádám Ezeres Kapitányok utánn lóra ülni: kik mindeneket örömost elhagyták, hogy Elöl Járojjokkal Felsőges Aszszonyunkat, 's Országait védelmezhessék." (GALGÓCZY 1766. 20–21). Batthyány Lajos 1727-től töltötte be ténylegesen a Vas vármegyei főispáni pozíciót, 1762-ben azonban lemondott legidősebb fia, Ádám javára. Az új főispán beiktatására, a „solennitatis installatio”-ra a körmendi kastélyban került sor 1762. augusztus 25-én. A nagyszabású ünnepséget gondosan előkészítették: a molnárok „éjjel és nappal szüntelenül” őrlték a gabonát,¹¹ Batthyány Lajos külön tűzvédelmi utasításokat adott „a tüzi mesterségekből származható szerencsétlenségeknek megoltalmazására”,¹² a vármegye pedig egy 150 tagú lovasbandériumot állított fel a beiktatás fényének emelésére. Mária Terézia a nádort küldte ki királyi biztosul, aki magyar nyelven terjesztette elő a királyi leiratot. Ezután Batthyány III. Ádám letette az esküt, melyet öccse, a kalocsai érsek, Batthyány József olvasott fel (BOROVSKY 1898. 255). A főispáni beiktatáson Csódy Pál is részt vett, ő üdvözölte az új főispánt a vármegyei rendek nevében. Nem meglepő tehát, hogy művében utalt a nevezetes eseményre: „Nemes Vasvár megyém! hogy árván ne maradván, ez előtt három esztendővel Atyai Kebelemből első Szülött, és Virtusimban öltözött Fiamnak mostani örökös Feő Ispányodnak gondviselése alá által adtalak.” (Csódy 1766. 35). Galgóczy szerint a nádor a vármegyei tisztviselők gondos megválogatásának tanácsával látta el a fiát, az új főispánt: „A' mi pedig a' Vármegyédet illeti azon fő-képen szorgalmatoskodgyál, hogy olyan Tiszteket állithass elő: kik mind jó Catholicus keresztények, mind Törvény tudók, mind a' kik alkalmatossak a' Vármegye dolgainak folytatására: annyival-is inkább mivel az első hivatalod miatt, magad mindenkor jelen nem lehet a' Vármegyédbe.” (GALGÓCZY 1766. 45). A főispáni tisztség jelentőségét mutatja, hogy Batthyány Lajos mindkét halotti beszédben elbúcsúzik megyéjétől. Galgóczy itt is a tisztviselők kiválasztására helyezte a hangsúlyt: „Tekéntetes Nemes Vas Vármegye! feles esztendőikig

vóltam Főispányod 's Igazgatód. A' vólt mindenkor gondgyaimnak egygyik része, hogy Tégedet mind egygyességben megtarthassalak, mind dolgaidot ugy intézhessem-el a' mint az Isten tudnom adta, 's országunk Törvénye hozta magával. De még abban-is állandó képen fő igyekezetemet helyheztettem, hogy Tisztségeidre olyanokat kereshessek-ki 's választásra elődbe adhasak (...) A' kik meg-örözzék az ítéletet, és igazságot tselekedgyenek minden időben. Mivel pedig már most a' halál tőled tellyességgel el-választ, elől-járó Igazgatód Én már többül nem lehetek. Azt azomban reménlem: de e' mellett kérlek-is kedves Vármegyém, hogy hálá-adó szivedet ez után-is hozzám mutasd-meg, s' Lelkemért esedezni Isten előtt igyekezzél.” (GALGÓCZY 1766. 39). Csódy a vármegye nevének jelentésére utalt, Batthyány búcsúzásában a vas előnyös tulajdonságait állította példaként vármegyéje elé: „Vas a' Neved, hogy Istenedhez, és Királyodhoz való Hivséged soha meg ne rosdásullyon, Kettős orvosságra tanétlak halálom oráján: A tűzben meg izzaztatott Vas-alá szokták irni: Sic a rubigine tutum. Igy menekedik a' rosdátul. Ha pedig tüzessen a' vízbe vetik, ez az Irás illik alája: Firmius ad opus. Erősebb a munkára. Izzazzson téged-is Isteni, Királyi, és Hazai hivségnek, – s – Szeretnek tüze, és semmi rosdásulást soha hozzád ne ereszszen, ha néha kedvetlen esetidnek szerencsétlenségidnek hábozó ár vizeitül fel-s alá hanyattatnál-is, meg ne szünnyéél, hanem Vas módra erősödgyél munkáidban.” (Csódy 1766. 35).

A főispáni beiktatási ünnepséget követő, Batthyány Lajos nádor haláláig eltelt három évben tovább romlott a földesúr és Körmend viszonya. 1763-ban erőszakkal kényszerítették a várost új kontraktus elfogadására. A földesúr növelte a körmendiek pénzbeli szolgáltatásait, és csökkentette a magisztrátus igazságszolgáltatási jogkörét. A körmendiek tiltakozásul a vármegyei törvénysekhez fordultak, majd a következő évben követeket menesztettek a királynőhöz Pozsonyba. Mária Terézia a panaszokat kivizsgálás céljából visszaküldte a Helytartótanácsához, ahol pedig Batthyány Lajos elnökölt, vagyis a nádornak saját maga ellen kellett vizsgálatot folytatnia. Az 1765. év folyamán a Batthyány-birtokokon már nyílt zendülések is kitörték, a körmendiek nem fizették az adókat, és nem teljesítették robot kötelezettségeiket sem (Móricz 2006. 154). Batthyány Lajos

11 Magyar Országos Levéltár P1314 Missiles 83409. sz. missilis. Körmendi molnárlégények levele Batthyány Lajoshoz. Körmend, é.n.

12 Magyar Országos Levéltár P1317 Batthyány I. Lajos nádor iratai 25. cs. A nádor hátrahagyott vegyes iratai 42. fasc. 14–34. f.

utolsó fennmaradt, 1765. október 16-án Rohoncon kelt levelében jelezte tisztartójának, hogy Körmentre készül utazni, hogy „*ott is a jobbágyok között a belső csendességet és jó rendtartást mentül előbb restabiliálhassuk*”.¹³ Az utazásra azonban már nem kerülhetett sor, mivel Magyarország utolsó nemzeti nádora tíz nap múlva, 1765. október 26-án elhunyt rohonci várában.

Az utazás megghiúsulására Csödy is utalt művében: „*Igy cselekedte á mi Méltóságos Gróff Palatinus Urunkkal, á ki minek utanná az Ország Gyűlésén tett farodságos nagy munkái után Rohonczi Várában nyugalomra vette volna magát, és onnéd más Méltóságos Jószáginak meg tekintésére menni gondolkodnék...*” (CSÖDY 1766. 4).

Móricz Péter
Dr. Batthyány-Strattmann László Múzeum
H-9900 Körment, Vár Pf. 12., Hungary
muzeum.kormend@gmail.com

IRODALOM

- BAJÁK László 2006 A Batthyány család halotti címerei. In: DR. NAGY Zoltán (szerk.): A Batthyányak évszázadai. Tudományos konferencia Körmenten. 2005. október 27–29. Körment – Szombathely, 245–248.
- BOROVSKY Samu (szerk.) 1898 Vasvármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Budapest
- BUNDICS Antal – ZÜGN Tamás – PATAKY László – SZÁNTÓNÉ DR. BALÁZS Edit 1993 A körmenti egyházközségek és hitközség története. Körment
- CSÖDY Pál 1766 A nagy méltóságú gróff Battyáni és Strattman Lajos Német Újvár örökös urának (...) é földén hetven esztendőkre terjedett méltóságos élete, és az alat tett sok országos fő cselekedeti és örök emlékezetre méltó nagy érdemi, -s azok után következett halálára példás készüllete le rajzolása. Kalocsa
- GALGÓCZY Ferenc 1766 A méltóságos gróff Bathiani Lajos Német-újvár örökös urának (...) nagy érdemei 's első iffiúságtól fogva, utolsó idejig való tökéletes erköltsei, 's ditséretes tselekedetei. Pozsony
- HORVÁTH László 2007 Batthyányak ideje Halogyon 1732–1848. Budapest
- KAPOSI Zoltán 2006 A herceg Batthyány család nagykanizsai uradalma a feudalizmus utolsó korszakában. In: DR. NAGY Zoltán (szerk.): A Batthyányak évszázadai. Tudományos konferencia Körmenten. 2005. október 27–29. Körment – Szombathely, 173–180.
- KAPRONCZAY Károly–REMETEI FILEP Ferenc 1983 Körment egészségügyének története. Körment
- KECSKEMÉTI Gábor 1988 Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból. Budapest
- KECSKEMÉTI Gábor 1998 Prédikáció, retorika, irodalomtörténet: a magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században. Budapest
- KHEVENHÜLLER-METSCH, Rudolf – SCHLITZER, Hanns 1917 Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Josef Khevenhüller-Metsch. 6. 1764–1767. Wien – Leipzig – Berlin
- KOLLÁNYI Ferenc 1900 Esztergomi kanonokok, 1100–1900. Esztergom
- KOPPÁNY Tibor 1986 Körment városának építéstörténete. Körment
- MÓRICZ Péter 2006 Batthyány Lajos és Körment. In: DR. NAGY Zoltán (szerk.): A Batthyányak évszázadai. Tudományos konferencia Körmenten. 2005. október 27–29. Körment – Szombathely, 149–156
- MÓRICZ Péter – DR. NAGY Zoltán 2003 A körmenti Batthyány várkastély kápolnája és annak felszerelési tárgyai 1745–1932 között. Körmenti Figyelő Könyvek 1. 37–50.
- NAGY Zoltán 2007 A Batthyányak nemzetsége Vas vármegyében. Testis Temporis – Az idő tanúja 19. Körment
- NIEDERHAUSER Emil 2004 Mária Terézia élete és kora. Budapest
- PAYR Sándor 1924 A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története. 1. Sopron
- ZIMÁNYI Vera – BAKÁCS István 1962 A herceg Batthyány család levéltára: Repertórium. Levéltári levéltárak 16. Budapest

¹³ MOL P1314 Missiles. 64181. sz. missilis. Batthyány Lajos levele Frenkel Györgynek. Rohonc, 1765. október 16.

Péter Móricz

DIE VERBINDUNGSPUNKTE DER GRABREDE DES PALATINS LAJOS BATTHYÁNY MIT DEM KOMITAT VAS

Zur Bestattung des Grafen Lajos Batthyány (1696–1765), dem letzten Palatin Ungarns, wurden zwei Grabreden verfasst. Der beiden im Jahre 1766 gedruckten Werke des Szombathelyer Priesters, Pál Csódy und des Priesters Ferenc Galgóczy aus Bratislava fassen die vielseitigen Aktivitäten des Lajos Batthyány hervorragend zusammen und geben andererseits neu Informationen über seine Biographie und

seine Verbindung mit dem Komitat Vas zusammen. Die beiden Grabreden geben bisher unbekannt Informationen über den Tod Batthyánys am 26. Oktober 1765 in Rechnitz, sowie den Umständen seiner Bestattung am 21. Februar 1766 in Güssing. Die Verbindungen mit dem Komitat Vas existieren in erster Linie mit den Bauten der Kirche und des Schlosses, sowie seiner Gespanschaft.



Szombathelyi piac.
Steinamanger Platz